

Araştırma Makalesi • Research Article

Examining the Field of Accounting Profession from Pierre Bourdieu's Perspective

Mali Müşavirlik Meslek Alanına Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak¹

Emre BARAN²

Suphi ASLANOĞLU³

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 16 August 2024

Received in revised: 10 November 2024

Accepted: 3 December 2024

Keywords:

Bourdieu

Habitus

Field

Capital

Symbolic Violence

Financial Consultant

ABSTRACT

This article examines the professional field of financial consultancy in depth through Pierre Bourdieu's sociological perspective and conceptual tools of habitus, capital, field and symbolic violence. In addition to the types of capital that individuals need to have in order to gain a permanent place in the financial consultancy profession, how they acquire and transform these capitals is discussed. In this context, cultural capital plays an important role in determining the position of members of the profession in the field. In addition, symbolic violence manifests itself in various forms in the professional field where the hierarchical structure such as male-female structure, experienced-less experienced, subordinate-superior relationship is intensely felt. The possible effects of this violence on the positions of professional members in the field were evaluated.

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru tarihi: 16 Ağustos 2024

Revizyon tarihi: 10 Kasım 2024

Kabul tarihi: 3 Aralık 2024

Anahtar Kelimeler:

Bourdieu

Habitus

Alan

Sermaye

Sembolik Şiddet

Mali Müşavir

ÖZ

Bu makale, Pierre Bourdieu'nün sosyolojik perspektifi ve kavramsal araçları olan habitus, sermaye, alan ve sembolik şiddet üzerinden mali müşavirlik meslek alanını derinlemesine incelemektedir. Bireylerin mali müşavirlik meslek alanında kalıcı bir yer edinebilmeleri için sahip olmaları gereken sermaye türlerinin yanı sıra, bu sermayeleri nasıl edindikleri ve dönüştürdükleri tartışılmaktadır. Bu bağlamda, kültürel sermaye, meslek mensuplarının alan içerisindeki pozisyonlarını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, kadın-erkek yapısı, tecrübeli-az tecrübeli, alt-üst ilişkisi gibi hiyerarşik yapının yoğun bir şekilde hissedildiği meslek alanında sembolik şiddet çeşitli formlarda kendini göstermektedir. Bu şiddetin meslek mensuplarının alan içerisindeki pozisyonlarına olası etkileri değerlendirilmiştir.

¹ Bu çalışma, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

² SMMM Emre BARAN, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Finansman ABD Doktora Programı, emrebran@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3078-9519.

³ Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU, Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, s.aslanoglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4394-5541.

GİRİŞ

Sosyoloji, eğitim, sanat, edebiyat ve iktisat gibi sosyal bilimlerdeki çalışmalarıyla XX. yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Pierre Bourdieu, bilimsel yazına alan, habitus ve sermaye gibi birbirleriyle ilişkili anahtar kavramları kazandırarak sosyal yapının anlaşılmasında önemli bir rol üstlenmiştir (Koytak, 2012: 86). Bourdieu'ya göre sosyal yapı birden çok mikro alanın birleşiminden oluşmaktadır. Bu bağlamda alan, toplumsal dünyadaki farklılaşma ve iş bölümü sonucu ortaya çıkan, belirli hedeflere yönelen bireylerin ve grupların rekabet ettiği özgün ve sosyal sahalardır (Jourdain ve Naulin, 2011: 122). Bireyler, bu alanlarda sahip oldukları habitusları çerçevesinde hareket ederler. Habitus bireylerin sosyal çevrelerinde edindikleri ve içselleştirdikleri düşünce davranış kalıplarını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, doğuştan gelen bir özellik değil geçmiş deneyimler ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle oluşan bir yapıdır (Özdemir, 2020: 302). Habitus, bireylerin etkileşimde bulunduğu alanlardan etkilenirken aynı zamanda bu alan üzerinde etkili olabilir. Bu etkileşimin ana nedeni bireylerin sahip olduğu sermaye türleridir. Bourdieu sermaye kavramını ve türlerini açıklarken sermayeye biriktirilebilir ve dönüştürülebilir bir özellik atfetmiştir (Dursun, 2018: 83).

Bourdieu toplumsal düzeni, merkezinde habitusun olduğu bir kavramsal çerçeve ile açıklar ve analizinin merkezine tahakkümü koyar. Tahakküm, bir kişi veya grup tarafından başkalarına uygulanan baskı, zorbalık ve otorite kurma eylemi olarak tanımlanabilir. Bourdieu el attığı hemen her konuda toplumsal dünyada yürürlükte olan tahakküm yapılarını, ilişkilerini ve eşitsizliği üreten mekanizmaları ifşa etmeyi amaçlamıştır (Koytak, 2012: 91). Bourdieu alanları, güç ilişkilerinin belirlendiği savaş ve mücadele yerleri olarak tanımlamaktadır (Demirtaş, 2021: 14). Bu doğrultuda çalışma, Bourdieu sosyolojisinde yer alan anahtar kavramlardan yola çıkılarak mali müşavirlik meslek alanının değerlendirilmesi ve Bourdieu perspektifinden bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda ilk olarak bu anahtar kavramlar açıklanacak daha sonra mali müşavirlik meslek alanına yönelik temel dinamikler detaylandırılacaktır.

1. Pierre Bourdieu ve Anahtar Kavramlar

1950'lerin başında Paris'e lisans düzeyinde felsefe eğitimi almak üzere gelen Pierre Bourdieu, burada Emile Durkheim, Jean-Paul Sartre, Claude Lévi-Strauss, Paul Nizan ve Henri Bergson gibi önemli Fransız düşünürlerinin etkisi altında bulunduğu École Normale Supérieure (ENS) eğitimi almıştır (Swartz, 1997: 17). ENS, elitist yapısıyla tanınan, üst tabaka ailelerinin çocuklarının eğitim aldığı bir kurumdur. Kırsal kökenli bir habitus ile yetişen Bourdieu, ENS'de sosyal kökeninin yarattığı çelişkiler nedeniyle uyumsuzluklar yaşamış, bu çelişkiler onun habitusunda gerilimler oluşturmuştur (Swartz, 1997: 18). ENS'deki deneyimleri ve Paris'teki sosyal gözlemleri, Bourdieu'yu radikal bir sorgulamaya yönelmiş ancak çağdaş toplumun eleştirel analizi için ENS'deki eğitimin yetersiz olduğunu düşünmüştür. Bu sorgulamaları desteklemek için sosyolojiyi doğru bilim olarak görmüştür (Swartz, 1997: 18). 1956'da askerlik hizmeti için Cezayir'e giden Bourdieu, sömürgeci kapitalizm ve ulusal milliyetçilik arasındaki çatışmaların toplumsal felaketlerini "Cezayirli" ve "Cezayir'de Emek ve İşçiler" adlı eserlerinde dile getirmiştir. 1960'ların başında Cezayir'den ayrılarak Batı devletleri ile ilgili araştırmalara yönelmiş ve "kültürel sermaye" kavramını geliştirmiştir. Bourdieu'nün kuramsal yaklaşımı, Avrupa Sosyoloji Merkezi'nde yürüttüğü eğitim ve kültür sosyolojisi çalışmalarıyla şekillenen karmaşık ve birbirine bağlı kavramlardan oluşmaktadır. Bu kavramlar, Cezayir'deki sosyolojik çalışmalarından elde ettiği entelektüel bilgi birikimlerinin bir sonucudur (Palabıyık, 2020: 2).

Cezayir tecrübesi Bourdieu'yu, Durkheim, Marx ve Weber gibi düşünürlerin eserlerini okumaya yönlendirmiştir. Bourdieu, kuramlar arasında zıtlıkları vurgulamak yerine, bunların bağdaştırıcı özelliklerini ortaya koymanın önemini savunur; örneğin Weber'in göremediğini Marx'ın görmesi ya da bunun tersi doğal ve geçerli olabilir (Can, 2020: 32). Bu yaklaşım, Bourdieu'yu farklı düşünsel biçimlerden etkilenmiş ve kavramsal zenginliği oluşturmuş bir düşünür yapmıştır. "Ayrım", "Pratiğin Mantığı", "Dil ve Sembolik Güç", "Homo Academicus", "Devlet Soyluluğu" ve "Sanatın Kuralları" adlı eserleriyle büyük beğeni toplamıştır (Palabıyık, 2020: 2). Sosyoloji, eğitim, sanat, edebiyat ve iktisat gibi sosyal bilimlerin alanındaki saha-merkezli çalışmalarıyla son elli yılın önemli düşünürlerinden biri

olarak kabul edilmektedir. Bu saha-merkezli araştırmalar, Bourdieu'nün sosyolojisine zenginlik ve dayanıklılık kazandırmış, ampirik zenginliği kapsamlı analizlerle kuramsallaştırmıştır (Koytak, 2012: 86).

Bourdieu'nün bilimsel yazına kazandırdığı kavramlar arasında "alan", "habitus" ve "sermaye" triadı, sosyal yapının anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Bourdieu'ya göre toplum; makro düzeyde sosyal alan ve bu yapı içinde yer alan birçok farklı soyut veya somut mikro alanların birleşiminden oluşmaktadır. Alanda çeşitli formlarda kendini gösteren sermayedir. Alanın oluşumu beraberinde habitusu oluşturur; habitus ise alanı yönetir. Bu durum alanın sermaye yapısına sıkı sıkıya bağlıdır (Dursun, 2018: 72). Bourdieu'ya göre, sosyolojiyi toplumsal dünyayı dönüştürme aracı olarak etkin bir şekilde kullanmak, yapılabileceklerin sınırlarını belirlemeyi ve bu sınırların ötesine geçme şansını artırmayı ifade eder. Bu anlayış doğrultusunda, Bourdieu sosyolojik çalışmalarında habitus, sermaye ve alan gibi birbirleriyle ilişkili anahtar kavramları kullanarak her bir sorunsalı açıklamayı amaçlamıştır. Bu kavramların açıklanması, çalışmanın akışını daha anlaşılır hale getirecek ve Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımının temel bileşenlerini ortaya koyacaktır.

Habitus

XVII. yüzyılın önemli filozoflarından John Locke'a göre, insanlar dünyaya boş bir zihinle gelir; yani bilinçleri doğuştan sahip olunan bir özellik değil, çevresel etmenler aracılığıyla gelişir. Bourdieu bu bilinç durumunu habitus olarak tanımlar. Habitus, bireylerin genetik yapılarından çok, yaşadıkları deneyimler, çevresel faktörler ve sosyal etkileşimler süreçleriyle oluşmaktadır. Genetik potansiyeller farklı olabilir ancak habitus bu potansiyellerin doğal bir yansıması değildir. Bunun yerine, sosyal, kültürel ve eğitimsel deneyimler, aile ve çevreyle etkileşimler habitusu şekillendirmektedir. Bourdieu'ye göre, habitus, bireylerin birikmiş deneyimlerinin, öğrenme ve sosyal etkileşimlerinin sonucudur ve bu süreçler bireylerin davranış biçimlerini, tutumlarını, değerlerini ve tercihlerini belirler. Sonuç olarak habitus, doğuştan gelen bir özellik değil, deneyimler ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle oluşan bir yapıdır (Topçu, 2023: 37).

Birey, etkileşimde bulunduğu dış faktörleri kabul eder ve bu faktörlere atfedilen rolleri benimser. Bu içselleştirilen roller, bireyin bedensel deneyimlerinde ve davranışlarında somutlaşarak habitusun oluşumunu sağlar. Habitus, bireyin çevresiyle ilişkilerini ifade eder ve kişinin tüm özellikleri, tutumları, davranışları, konuşma tarzı, beslenme alışkanlıkları gibi unsurları içermektedir. Bu nedenle, habitus, bireysel özelliklerin ötesinde, toplumsal ortam ve koşullar bağlamında ele alınmalıdır (Albiz, 2022: 6-7).

Habitus kavramı ilk olarak Bourdieu tarafından kullanılmamıştır; Aristoteles, Weber ve Veblen gibi düşünürler de bu olguyu tartışmışlardır. Genel olarak habitus, bireyin toplumsal yapı içerisinde hareket etmesini sağlayan bir yeti olarak tanımlanmaktadır. Bireyler, doğdukları andan itibaren kendilerini belirli bir düzen içinde bulur ve toplumsal düzlemde nesnel yapılara göre konumlanır. Habitus, bu yapı içinde bireylerin varlıklarını sürdürebilmelerini sağlamaktadır (Özdemir, 2020: 302). Birey farklı bir habitusa girdiğinde, mevcut habitusunda değişiklikler meydana gelebilir (Timur, 2006: 17). Habitus, bireylerin etkileşimde bulunduğu alandan etkilenirken, aynı zamanda bu alan üzerinde etkili olabilir.

İnsan davranışlarında evrensel bir mantık yoktur. Tek gerçek insanların çıkarları doğrultusunda hareket etmeleridir. Bourdieu'nün çıkar kavramı, neo-klasik iktisat teorisinin önerdiği kişisel çıkar anlayışıyla karıştırılmamalıdır. Bourdieu, tarihsel ve sosyal koşulları vurgulayarak, çeşitli ve özgün çıkar tarzlarının ortaya çıktığını ifade etmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 1992: 125). İnsanlar çıkarları doğrultusunda hareket ederken bunu habituslarının sınırları içinde gerçekleştirirler. Habitus zamanla değişebilir ve bu değişiklikler, alanlar arası etkileşimler sonucu meydana gelir; bu etkileşimin ana nedeni ise sermayedir.

Sermaye

Bourdieu'ya göre sermaye, özünde birikmiş emeği temsil eder ve bu görüş, emek-değer teorisine dayanmaktadır. Bourdieu, sermaye kavramını Karl Marx'ın düşüncelerinden esinlenerek geliştirmiş ve bunu yalnızca ekonomik alana indirgeyip ele almak yerine toplumsal analizde dört farklı başlık altında ele almıştır. Bunlar; ekonomik sermaye (para ve mülk), kültürel sermaye (eğitim gibi kültürel varlıklar ve hizmetler), sosyal sermaye (sosyal etkileşimler ve ağlar) ve sembolik sermaye (meşruiyet) olarak adlandırılır (Swartz, 1997: 109-110). Bourdieu, sermayenin biriktirilebilir ve dönüştürülebilir bir yapı/özelliğe taşıdığını vurgular. Farklı sermaye türleri özelinde kavramsallaştırma yapmış olsa da, bunları birbirinden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir (Dursun, 2018: 83).

Ekonomik sermaye kavramı, maddi kaynakları ve finansal varlıkları ifade etmektedir. Bourdieu, ekonomik sermayeyi, bireylerin sosyal konumlarını belirleyen önemli bir faktör olarak görmektedir. Ekonomik sermaye, parayı ve anında paraya dönüştürülebilir mülkiyet haklarını kapsar ve genellikle toplumdaki sosyal statüyü etkilemektedir. Ancak, ekonomik sermaye sadece sahip olunan maddi kaynaklarla sınırlı değildir; bu kaynakların nasıl kullanıldığı ve sosyal ilişkilerde nasıl değerlendirildiği de önemlidir. Bu nedenle, ekonomik sermaye, kişinin toplumsal konumunu etkileyen bir faktör olmakla birlikte, diğer sermaye türleriyle birlikte ele alınmalıdır.

Kültürel sermaye, Bourdieu'nün literatüre kazandırdığı ve belirli koşullar altında ekonomik sermayeye de dönüştürülebilir bir kavramdır (Brubaker, 1985: 97). Bu, bireylerin yaşamları boyunca kazandıkları ve biriktirdikleri pratiklerin ekonomik değere çevrilebilmesi anlamına gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi ekonomik sermaye, bireylere kazanç sağlayan veya potansiyel kazanç içeren, genellikle mülkiyet haklarıyla ilişkilendirilen maddi kaynakları temsil etmektedir. Kültürel sermaye ise, bireylere avantaj sağlayan kültürel bilgi ve becerilerden oluşur ve çoğunlukla akademik yeterlilikler şeklinde kurumsallaşmış yetkinlikler içerir (Lareau ve Weinger, 2003: 568). Bu iki sermaye türü, belirli ölçüde birbirine dönüşebilir ve bireyler arasında aktarılabilir. Kültürel ve ekonomik sermayenin aktarımı incelendiğinde, aralarında bazı benzerlikler ve farklılıklar olduğu görülmektedir. Her iki sermaye türü de aile içinde ve aracılığıyla toplumsal yeniden üretimin bir parçası olarak aktarılır. Ancak ekonomik sermaye aktarımı genellikle hızlı olurken, kültürel sermayenin aktarılması daha uzun bir süreçtir (Yanıklar, 2010: 124).

Bourdieu'ya göre kültürel sermaye, benimsenmiş, nesnelleştirilmiş ve kurumsallaştırılmış olmak üzere üç formda kendini göstermektedir. Benimsenmiş kültürel sermaye, bireyin zihinsel ve bedensel eğilimleri, bilgi, beceri ve yeteneklerini içermektedir. Bu tür sermaye, kişisel özellikler taşıyıcı ve biyolojik bir temele dayanarak taşıyıcısıyla birlikte var olur ve yok olur. Nesnelleştirilmiş kültürel sermaye ise, resim, kitap ve enstrüman gibi somut kültürel ürünlerde kendini göstermektedir. Bu tür sermaye, maddi bir niteliğe sahiptir ve miras yoluyla aktarılabilir, dolayısıyla kuşaklar arası devredilebilir. Kurumsallaştırılmış kültürel sermaye, eğitimle kazanılan yetkinlikler ve unvanlar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Diploma ve akademik belgeler, sahibine yasal haklar sunar ve belgelerle doğrulanır. Eğitim ve diploma sahipliği, kültürel sermayenin rekabetini artırır. Aileler, ekonomik sermayelerini kurumsallaştırılmış kültürel sermayeye dönüştürerek mirasçılarının gelecekteki konumlarını güvence altına almayı amaçlamaktadırlar (Özkan ve Kök, 2019: 1131).

Sosyal sermaye kavramı, sosyal bilimlerde disiplinler arası bir araştırma konusu olarak ele alınmaktadır ve ilk olarak 1916 yılında Edward L. Hanifan tarafından literatüre kazandırılmıştır. Hanifan, sosyal sermayeyi bireylerin ailesi, arkadaşları, komşuları ve genel çevresiyle kurduğu ilişkilerin toplamı olarak tanımlamaktadır. Bu ilişkiler, toplumsal bağları ve dayanışmayı destekleyen temel unsurlar olarak görülmektedir. Bireylerin birbirleriyle olan etkileşimleri ve bu etkileşimlerin niteliği, sosyal sermayenin oluşumunda ve gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır (Ercan, 2023: 281). Bourdieu ise sosyal sermayeyi, genellikle uzun süreli ve kurumsallaşmış ilişkilerden doğan tanışıklık ve tanıma ilişkileri olarak tanımlamaktadır. Ona göre, sosyal sermaye, üyelerine kolektif dayanışma ve destek sağlayan potansiyel kaynakların bir birleşimidir. Bu kaynaklar, özellikle kurumsal kaynaklara erişimde aracı rol oynayarak, toplumsal alan ve habitus kavramları üzerinden eşitsizlikleri öne çıkarmaktadır (Bourdieu, 2010). Ayrıca, Bourdieu sosyal sermayenin belirli koşullarda ekonomik sermayeye dönüşebileceğini ve soyluluk unvanı gibi biçimlerde kurumsallaştırılabileceğini

savunmaktadır. Sosyal sermaye, ekonomik ve kültürel sermayeyi bir araya getiren bir kaynak olarak değerlendirilir ve güven, ortak değerler, sosyal ağlar, normlar ve aidiyet duygusu gibi beş temel unsur çerçevesinde ele alınmaktadır (Kay ve Pearce, 2003: 2-3). Field (2006) sosyal sermayenin sadece tanışıklık ve iletişimle oluşmadığını, güven ve aidiyet duygusunun da bu sürecin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamaktadır (Uçar, 2016: 21). Bourdieu'nün bakış açısına göre, grup üyeliği ve sosyal ağlar, sosyal sermayenin iki temel unsurunu oluşturur ve bireylerin sosyal pozisyonlarını etkileme kapasitesine sahiptir. Gönüllü kuruluşlar, vakıflar, dernekler, sendikalar ve siyasi partiler gibi yapılar, modern sosyal sermaye örneklerindedir. Aynı ekonomik ve kültürel sermayeye sahip bireylerin farklı gelir seviyelerine sahip olmalarının ana nedeni, bu bireylerin sosyal sermaye düzeylerindeki farklılıklardır (Bourdieu, 1986).

Bourdieu'nün sermaye tanımları, Marx ve Weber'in etkilerini yansıtır. Bourdieu, ekonomik sermaye kavramı ile Marx'a yaklaşıırken, kültürel sermaye kavramı ile Weber'in bilgi sermayesine benzerlik gösterir. Bourdieu, Weber'in Statü Teorisi'ne atıf yaparak, sembolik sermayenin onur, itibar, prestij ve toplumsal tanınırlık gibi değerlerden oluştuğunu belirtmektedir. Bourdieu, ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin tanınıp bilindiği andan itibaren sembolik sermayeye dönüştüğünü savunur. Başka bir deyişle, sembolik sermaye, diğer sermaye türlerinin kesişiminden doğan bir sosyal güç olarak tanımlanmaktadır (Calhoun, 2014: 284). Sembolik sermaye, bireylerin sahip olmaya, koruyup artırmaya çalıştıkları biriktirilebilir bir sermaye türüdür (Bourdieu, 2016: 285-286; Bourdieu, 2014: 198-203; Özkan ve Kök, 2019: 1132). Bu sermaye türünün birikimi, ekonomik sermayeyi koruma ve artırma olasılığını sofistike bir şekilde sağlamaktadır. Sembolik sermaye, sürekli ekonomik fırsatların var olduğu bir itibar formu olarak değerlendirilebilir. Bourdieu, sembolik sermayenin, ekonomik sermayenin dönüştürülmüş ve dolayısıyla kılık değiştirmiş bir formu olduğunu ifade etmektedir (Susen ve Turner, 2019: 40). Sembolik sermaye, aktörlerin sahip oldukları ekonomik veya kültürel sermayeyi gizleyerek alan içindeki konumlarını korumalarına yardımcı olmaktadır. Bu sermaye, büyük bir maddi varlık veya kapsamlı bir kültürel birikim şeklinde olabilir; ancak, esas olan bu sermayenin, içinde bulunulan sosyal alandaki diğer aktörler tarafından tanınması ve kabul edilmesidir.

Alan

Bourdieu, 1966 tarihli "Entelektüel Alan ve Yaratıcı Proje" çalışmasında toplumsal yaşamı analiz ederken alan kavramını ilk kez kullanmıştır. Ona göre, alanlar toplumsal dünyadaki farklılaşma ve iş bölümü sonucunda ortaya çıkan, belirli hedeflere yönelik özgün sosyal sahalardır. Her alanın kendine özgü bir amacı vardır; örneğin, sanat alanı tanınırlığı, siyaset alanı iktidarı, ekonomik alan ise zenginliği artırmayı hedeflemektedir. Bu özerk alanlar, kendi iç kurallarına, normlarına ve değerlerine sahiptir ve bu kurallar alanın işleyişini belirler. Dolayısıyla, bilim alanı, siyaset, ekonomi ve eğitim gibi diğer alanlardan farklı kurallara sahiptir ve toplumsal yapının anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Jourdain ve Naulin, 2011: 122).

Bourdieu, alanları dinamik yapılar olarak değerlendirir ve bu alanları yapıların dinamikleri ve aktörlerin etkileşimleri çerçevesinde inceler. Alanlar, genel içindeki özel, özel içindeki genel olguların anlaşılmasını sağlar ve bu bağlamda her alana özgü kurallar ve hipotezler geliştirilebilir (Bourdieu, 1987: 213). Bourdieu'nün "Sanatın Kuralları" eserinde, alanın oluşum süreci üç evrede açıklanır: alanın özerklik kazanması, ikili bir yapının ortaya çıkması ve sembolik sermayenin oluşumu (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 25). Bireyler, bir alanda başarı sağlamak veya mevcut konumlarını korumak amacıyla alana özgü bir sermaye elde etmeye çalışırlar. Edebiyat alanında bu sermaye genellikle ödüller ve tanınırlık şeklinde görünür ve bireylerin alandaki pozisyonları, sahip oldukları sermaye ile belirlenir (Jourdain ve Naulin, 2011: 123). Alanlar, sürekli rekabet ve mücadele mekânlarıdır; sermaye türleri ve miktarları, aktörlerin konumlarını ve alanın niteliğini belirler. İktidar mücadelesi, alanın mevcut hâkimleri ile hâkim olmak isteyenler arasında gerçekleşir ve hâkim olanlar, iktidarlarını korurken, diğerleri bu konumlara ulaşmaya çalışmaktadır (Swartz, 2011: 170-177).

Bourdieu alanı açıklarken, oyun metaforunu kullanmaktadır. İş dünyasında, insanlar maddi kazanç hedefiyle oyun oynarken, siyasi alanda güç ve etki kazanmak için oyun oynarlar (Calhoun, 2014: 80). Alanlardaki aktörler, bir oyunun kurallarını ve değerlerini kabul ettiklerinde, bu kuralların doğal

olduğunu da kabul ederler. Bu kurallar ve değerler, “illusio” olarak adlandırılır ve oyuncuların oyuna yatırım yapma motivasyonlarını yansıtmaktadır (Özkan ve Kök, 2019: 1133). Oyuncular, oyunu oynamayı değerli bulduklarında “doxayı” kabul etmiş olurlar. Doxa, oyuncuya ait olma hissi veren ve oyunun işleyişini doğal gösteren ön kabullerdir; açıkça belirlenmiş kurallar bütünü olarak algılanmamalıdır (Koytak, 2012: 91). Örneğin, iş dünyasında yükselmek isteyen bir profesyonel, sektöre özgü bilgi ve becerilere sahip olmalı ve iş dünyasında kabul gören iş ahlakı ve kurallarına uygun davranmalıdır.

Oyuncular, sahip oldukları sermaye ile oyunda rekabet ederler ve bu sermaye türleri alandan alana değişiklik gösterir. Bourdieu, toplumsal düzeni habitus kavramı etrafında açıklar ve toplumsal tahakküm yapılarını, ilişkilerini ve eşitsizlik mekanizmalarını ortaya koyar (Koytak, 2012: 91). Alanlar, aktörler arasındaki güç ilişkileri tarafından şekillenen dinamik ve rekabetçi ortamlardır. Bu ortamlarda, şiddetin kontrolü ve alana özgü otoritenin korunması veya zayıflatılması amacı güdülür (Demirtaş, 2021: 14).

Sembolik Şiddet

Bourdieu'nün "sembolik şiddet" kavramı, toplumsal ilişkilerde fiziksel kuvvetten ziyade yanlış anlamaların ve algıların rolünü vurgulamaktadır. Sembolik şiddet, egemen sınıfların veya grupların, daha az avantajlı bireyler üzerindeki üstünlüklerini çeşitli sosyal araçlar, eğitim, sanat, medya gibi kullanarak gerçekleştirdiği bir şiddet türüdür. Bu şiddet biçimi, hâkim olan sınıfın değer ve yargılarını alt sınıflara dayatarak onların bu değerlere uyum sağlamasını ve böylece hâkim sınıfın tahakkümünü sürdürmesini sağlamaktadır (Aydın, 2014: 55). Bourdieu, sembolik şiddetin kökenlerini alt sınıfların habituslarının egemen sınıfın yapılarına nasıl entegre edildiğiyle açıklar. Alt sınıflar, üst sınıfların çıkarlarına uygun kategoriler aracılığıyla nesnelere yorumlar ve ilişkiler kurar, bu da sembolik şiddetin etkili bir şekilde uygulanmasına olanak tanımaktadır (Bourdieu, 2015a: 198). Bu süreçte, sembolik metalar genellikle soyut düzeyde bulunur ve bilimsel incelemeden genellikle dışlanır. Bourdieu, bu soyut metaların sosyal araştırmalar açısından önemli olmasına rağmen, çoğu zaman dikkate alınmadığını belirtmektedir (Bourdieu, 2015a: 163-164).

Sembolik şiddet, toplumsal eşitsizlikler ve sınıf farklılıkları üzerine inşa edilir ve bu tür bir şiddet, genellikle belirli bir toplumsal düzen içinde uygulanmaktadır. Aynı sembolik sermayeye sahip bireyler arasında sembolik şiddet, bu kişilerin sosyal konumlarına göre farklılık göstermektedir. Sembolik şiddete maruz kalan bireyler, genellikle egemen sınıfa karşı sevgi ve hayranlık duyma eğilimindedirler, bu da şiddetin devamlılığını sağlar (Aydın, 2014: 57). Toplumsal etkileşimlerde sembolik şiddet, bireylerin içselleştirdiği ve yeniden ürettiği bir şiddet biçimi olarak ortaya çıkar. Bireyler, doğdukları toplumun kurallarını farkında olmadan öğrenir ve uygularlar. Bu süreç, habitus tarafından şekillendirilen davranış kalıpları aracılığıyla gerçekleşir ve toplumsal normların ve ideolojilerin aktarılmasına katkıda bulunmaktadır (Evirgen, 2023: 66). Bourdieu'ye göre, sembolik şiddet meşruiyetin bir yansımasıdır ve egemenlik mücadelesinde zorlama yerine kabul ve takdir temellidir. Sembolik şiddete maruz kalanlar, egemen sınıfın değerlerini içselleştirir ve buna bağlı olarak itaat, sadece bir zorunluluk değil, bir bağlılık ve kabullenme olarak görülmektedir. Etkili sembolik şiddet, toplumsal farkındalık ve paylaşılan inançlar oluşturarak önemli bir etki yaratır (Bourdieu, 2015a: 188). Maruz kalan bireyler, egemen sınıfın standartlarına göre kendilerini değerlendirme eğilimindedirler. Bu değerlendirmeler genellikle egemen sınıf lehine ve doğal olarak algılanır. Örneğin, kadınlar toplumsal güzellik algısına uyma baskısıyla karşı karşıyadır ve bu baskılar, toplumsal olarak somutlaşmış ve yaşanmış sembolik şiddet örneklerini oluşturmaktadır (Bourdieu, 2015b: 50-51).

Bourdieu'nün alan, habitus, sermaye ve sembolik şiddet kavramlarının mesleki ve toplumsal dinamikleri anlamada kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Balkan ve Özsöz (2023), Bourdieu metodolojisinden hareketle askeri alanın bir analizini gerçekleştirmişlerdir. Askeri alanda ekonomik sermaye rütbe ve kıdeme bağlı olarak gelişeceği için sınırlı olmakla birlikte sosyal güç yani sosyal sermayenin itici bir unsur olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu alanda askeri habitusu içselleştiren, kuralları ve yatkinlikleri en iyi benimseyenlerin ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Sağkan (2020) tarafından yapılan bir başka araştırmada, avukatlık mesleğini hedefleyen on hukuk fakültesi öğrencisi ve on avukatla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek, avukatlığın oyun teorisini oluşturmak

amaçlanmıştır. Bu bağlamda avukatlık alanı, ekonomik anlamda istikrarsız ve makro düzeydeki sorunlardan doğrudan etkilenen kaotik bir alan olarak tanımlanmıştır. Alana girmek isteyen aktörlerin temel motivasyonu ekonomik sermaye ve itibar kazanmak iken alanda yer alan aktörlerin en ihtiyaç duyduğu sermaye türünün ekonomik sermayeye dönüştürebilir sosyal sermaye olduğu tespit edilmiştir. Beklenenin aksine kültürel sermayenin etki alanının dar olmasındaki temel faktörün alanda yaşanan itibar kaybı olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Gazetecilik alanının bir alt alanı olan yerel basın özelliğini Bourdieu kavramlarından faydalanarak analiz etmeyi amaçlayan İnce (2019), yerel basında çalışan gazetecilerle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, alanda, meslek içi hiyerarşi ve sermaye dağılımlarının adaletsizliği ön plana çıkmıştır. Yüksek düzeyde sosyal ve kültürel sermaye gereksinimi olan gazetecilik mesleğinde, özellikle yerelde kültürel sermayenin geri plana atıldığı tespit edilmiştir.

2. Mali Müşavirlik Meslek Alanına Pierre Bourdieu Perspektifinden Bakmak

Türk muhasebe düşüncesi köklü bir geçmişe sahiptir ve muhasebe mesleği Osmanlı Devleti'nin muhasebe uygulamaları ile başlamıştır. Devlet muhasebesi, uzun yıllar boyunca muhasebe mesleğinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Tanzimat sonrası batılılaşma süreciyle birlikte, XIX. yüzyılın ikinci yarısında çift taraflı kayıt yöntemi Türkiye'ye getirilmiş ve bu yöntem, sanayi devrimine paralel olarak kurulan sanayi işletmeleri ile işletmeciliğe dayalı muhasebe mesleğinin doğmasına yol açmıştır. XX. yüzyılın başındaki savaşlar nedeniyle bu meslek olgunlaşma sürecini tamamlayamadan Cumhuriyet dönemi tarafından devralınmıştır. Cumhuriyet döneminde, beyan usulüne dayalı vergi sistemiyle muhasebe kayıtlarından vergi alınmaya başlanmış ve bu durum, muhasebe ile vergi arasındaki bağı güçlendirerek, vergi ağırlıklı bir muhasebe mesleğinin gelişimini sağlamıştır. Cumhuriyet dönemi, muhasebe mesleğinin kayıt düzenini geliştirdiği ve denetimin devlet tarafından yapıldığı bir dönem olarak öne çıkmıştır (Arıkan ve Güvemli, 2013: 33).

1950'li yıllardan sonra savaş döneminden kalma sıkı devletçi politikalar terk edilerek özel girişimleri teşvik edici uygulamalar devreye alınmıştır. Bu uygulamalar neticesinde 1950-1960 döneminde ekonomik büyüme hızında bir istikrar yaşanmıştır. Bu dönemin etkileri 1980'li yıllara kadar devam etmiştir. Cumhuriyet tarihinin en önemli ekonomik hamlesi, 24 Ocak 1980 Kararları olmuştur. Bu kararlar, Türkiye'nin kapitalistleşme ve liberal ekonomiye geçiş sürecinde kritik bir rol oynamıştır. 24 Ocak Kararları sonrası, Türkiye ekonomisi piyasa ekonomisi anlayışıyla yeniden şekillenmiş, dış dünyaya, özel sektöre, girişimciliğe ve yabancı sermayeye açık bir yaklaşım benimsenmiştir (Kurtcebe ve Utku, 2016: 90). Bu gelişmeler çerçevesinde işletme sayılarının artması, endüstrinin gelişmesi ve ticaretin karmaşıklaşması, işletmelerin finansal yönetimini ve kayıt tutma ihtiyacını artırmış ve bu da mesleğin daha profesyonel bir nitelik kazanmasını gerektirmiştir. Buna ek olarak, devletin artan vergi ihtiyacı ve mevcut denetim mekanizmalarının yetersizliği muhasebe mesleğinin belirli kurallar ve ilkeler çerçevesinde icra edilmesini gerekli hale getirmiştir. Güvemli'ye (2001) göre gelir, kurumlar ve katma değer vergileri arasındaki karmaşık ilişkiler nedeniyle milyonlarca vergi mükellefinin ihtiyaç duyduğu yardımın yasal olarak yetkilendirilmiş kişilerce sağlanması gerekmektedir. Sermaye şirketlerinin artan sayısı ve sermaye piyasalarından yararlanma ihtiyacı da denetimi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'de muhasebe uygulamalarının standart hale getirilmesi ve yöneticilerin doğru kararlar alabilmeleri ve bu hususta gerekli bilgilerin sağlanması için eğitilmiş ve ruhsatlı mali müşavirlere ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak, mesleğin belirli standartlar dâhilinde icra edilmesi ve yasal denetimler altında olmasını sağlamak amacıyla 13 Haziran 1989 tarihinde "3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Güvemli, 2001: 683).

3568 Sayılı Kanun ile muhasebe mesleği kısa süre içinde örgütlenerek "Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği" (TÜRMOB) çatısı altında toplanmıştır. TÜRMOB, mesleki standartların belirlenmesi, meslek mensuplarının hak ve çıkarlarının korunması, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerin yürütülmesi, mesleki eğitimlerin düzenlenmesi ve mesleki gelişimin teşvik edilmesi gibi önemli görevleri üstlenmiştir. Türkiye genelinde, 77 Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler (SMMM) ve 8 Yeminli Mali Müşavirler (YMM)

Odası olmak üzere toplamda 85 odada 132.189 ruhsatlı meslek mensubu bulunmaktadır. 3568 Sayılı Kanun, meslek mensuplarını Serbest Muhasebeci (SM), Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavir (YMM) olarak üç gruba ayırmıştır. 2024 yılı itibarıyla toplam 132.189 ruhsatlı meslek mensubundan 5.851 kişi SM, 121.227 kişi SMMM ve 5.111 kişi YMM unvanı ile faaliyet göstermektedir (TÜRMOB, 2024). Ayrıca, bu kanunun getirdiği sorumluluklar doğrultusunda aday meslek mensuplarının da bu kapsamda değerlendirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir. Aday meslek mensubu, kanunun ön gördüğü şartları taşıyan, staja başlama sınavını kazanmış ve staj dosyası açtırmış, bununla birlikte bir meslek mensubunun gözetimi veya denetiminde mesleki çalışmalar yapan bireylerden oluşmaktadır. 2023 yılı itibarıyla bu bireylerin toplam sayısı 18.224'tür (TÜRMOB, 2023: 192).

Geçmişte alaylı veya mektepli olarak icra edilebilen mali müşavirlik mesleği, 3568 Sayılı Kanun ile belirli bir eğitim ve uzmanlık gerektiren bir meslek haline dönüşmüştür. Bu kanun, meslek mensubu olmanın şartlarını, görev ve sorumlulukları, sermaye türlerinin elde edilmesi ve kullanılması süreçlerini düzenleyerek, meslek mensuplarının sahip oldukları sermaye türlerini güçlendirmiş ve mesleki başarılarını şüphesiz artırmıştır. Ayrıca, organize meslek örgütleri (TÜRMOB ve bağlı odalar) ve profesyonel ağlar aracılığıyla kurulan bağlantılar, bir yandan işbirliği ve bilgi paylaşımını teşvik ederken diğer yandan sosyal sermayenin gelişmesine imkân sağlamıştır. Sertifikalar, unvanlar ve yetkilendirme süreçleri, sembolik sermayeyi artırarak, meslek mensuplarının toplumda itibarlı bir imaj oluşturmaya yardımcı olmuştur.

Meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerini serbest çalışan ve bağımlı çalışan olmak üzere iki farklı şekilde icra ettiği görülmektedir. Bu bağlamda kendi namına ve hesabına çalışan meslek mensuplarını serbest; başka bir işletme veya kuruluş bünyesinde hizmet akdi ile çalışan meslek mensuplarını ise bağımlı olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. 2024 yılı itibarıyla toplam 132.189 kişiden 61.102 kişi serbest, 71.087 kişi ise bağımlı olarak çalışmaktadır (TÜRMOB, 2024). Meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerini icra etme biçimleri, karşılaştıkları fırsatları ve riskleri belirgin şekilde farklılaştırmaktadır. Bu farklılaşmanın ana hatları Bourdieu'nün sosyolojik perspektifi altında incelendiğinde her iki grup üyelerinin de sahip oldukları habitusları ve sermaye türlerinin yoğunluğuna göre hareket ettikleri ve bunun bireylerin sosyal geçmişlerinden ve deneyimlerinden kaynaklandığı kabul edilmelidir. Bu bağlamda bir yorum yapmak gerekirse:

Serbest çalışan meslek mensupları, işlerini yönetme ve karar alma özgürlüğü sayesinde müşteri tabanını genişletme ve gelirlerini daha düzenli hale getirme fırsatına sahip olabilirler, ancak aynı zamanda gelir dalgalanmaları, belirsizlikler ve yönetim zorlukları gibi risklerle karşılaşabilirler. Piyasadaki artan rekabet ve müşteri kazanımındaki zorluklar da serbest çalışanların önemli engellerindedir. Öte yandan, bağımlı çalışanlar işverenlerinin yönergelerini takip etmek zorundadırlar, bu da kendi ekonomik sermayelerini geliştirmelerini zorlaştırabilir. Ancak, işverenleri tarafından sağlanan sosyal güvenlik ve diğer avantajlar sayesinde gelir istikrarı kazanabilirler. Ayrıca, bağımlı çalışanlar meslek örgütleriyle sınırlı ilişkilere sahip olabilirken, serbest çalışanlar bu örgütlerle daha yakın ilişkiler kurarak mesleki gelişim ve sosyal ağlarını genişletebilirler.

İlgili literatürde serbest veya bağımlı çalışma tercihlerini etkileyen faktörlerin neler olabileceğine yönelik doğrudan bir çalışma bulunmamakla birlikte bu durumun aktörlerin sahip oldukları habitus ve sermaye türlerine göre değişebileceği yukarıda ifade edilmişti. Konu sermaye bağlamında ele alınacak olursa, ekonomik ve sosyal sermayesi veya aileden aktarılan ekonomik sermayeye dönüştürülebilir kültürel sermaye düzeyi yüksek olan bireylerin serbest çalışma tercihinde bulunabileceğini söyleyebilmek mümkündür. Habitus ölçeğinde bir değerlendirme yapmak gerekirse, risk almaktan hoşlanmayan ve istikrarlı bir gelire sahip olmak isteyen bireylerin bağımlı olarak çalışma tercihinde bulunabileceği muhtemeldir.

Mali müşavirlik mesleğini icra eden bireylerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında 2024 yılında kadın meslek mensuplarının sayısı 42.313 kişi ile toplamın yüzde 32'sini oluştururken, erkek meslek mensupları 89.876 kişi ile yüzde 68'lik bir oranı teşkil etmektedir. Son dokuz yıllık süreçte kadın meslek

mensuplarının sayısı yüzde 6 artmıştır (TÜRMOB, 2023: 8). Yıllık ortalama artışın yüzde 1'in altında kalması, kadınların mali müşavirlik mesleğine yeterince ilgi göstermediğini ve bu mesleğin erkek egemen bir yapıya sahip olabileceğini göstermektedir. Çetin (2019) tarafından ulusal ve uluslararası olmak üzere toplam 35 bilimsel yayının incelendiği bir çalışmada, muhasebe mesleğinde erkeklerin sayıca daha fazla olmasının sebepleri araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, cinsiyet ayrımcılığı, ön yargılı tutumlar ve toplumsal-kültürel yapı, kadınların meslekte kendilerine alan bulmalarını geciktirmektedir. Kadınların kıdem ve terfi olanakları kısıtlı olup, yoğun iş saatleri nedeniyle iş-yaşam dengesini sağlamakta zorlandıkları belirtilmiştir. Ağca ve Yalçın (2009) tarafından İstanbul'da yapılan bir başka çalışmada, muhasebe mesleğini icra eden kadınların cinsiyete dayalı ayrımcılıkla karşılaşmış ve bu ayrımcılığın hangi alanlarda yoğunlaştığı tespit edilmek istenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, kadın meslek mensupları meslek hayatlarına başlarken yeterli destek alamamakta, meslekte ikincil konumda yer almakta ve kabul edilme sürecinde zorluklar yaşamaktadırlar. Ayrıca müşteri edinme, mükellef ilişkileri, gelir düzeyi ve yoğun çalışma temposu gibi konularda erkek meslektaşlarına kıyasla daha fazla sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Yine Karıcı ve Karakoç (2021) tarafından yapılan çalışmada, taşrada faaliyet gösteren kadın mali müşavirler incelenmiştir. Uşak ilinde mali müşavirlik yapan beş kadınla yapılan derinlemesine görüşmelerde, kadın mali müşavirlerin meslekte ilerlemek için erkeklerin hâkim olduğu dili ve bakış açısını benimsedikleri görülmüştür. Bu durum, tahakküm altında bulunan kadınların, hâkim sınıf olan erkeklerin perspektifini benimsemeleri ve kendilerini bu bakış açısıyla değerlendirmeleri olarak ifade edilebilir. Bu eğilim, Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramı çerçevesinde açıklanabileceği gibi, kadınların erkek egemen yapının dilini ve değerlerini içselleştirerek mesleki konumlarını belirlemeleri olarak ortaya çıkmaktadır.

Mali Müşavirlik meslek alanı, Bourdieu'nün sosyal alan teorisi perspektifinde değerlendirildiğinde, belirli kurallar ve normlar doğrultusunda işleyen bir alan olduğu görülmektedir. Bu alanda bulunan düzenleyici ve denetleyici aktörler, mesleki uygulamaları şekillendiren ve meslek mensuplarının habitusunu etkileyen güçler olarak nitelendirilebilir. Mali Müşavirlik mesleğini icra eden bireylerin, 3568 Sayılı Kanun ve bu kanun kapsamında çıkarılan yönetmelikler doğrultusunda mesleki faaliyetlerini sürdürdüğü daha önce belirtilmişti. Bu çerçevede, meslek alanının en önemli düzenleyici aktörlerinden birinin devlet ve ilgili kurumları olduğu açıkça görülmektedir. Devlet, meslek mensuplarının faaliyetlerini düzenleyen yasalar ve yönetmelikleri belirleyerek, bu alandaki güç dengesini oluşturur. Bu düzenleyici çerçeve, meslek mensuplarının hangi standartlara uyması gerektiğini, sahip oldukları yetki ve sorumlulukları ve mesleki etik kuralları içermektedir. Bourdieu'nün terminolojisiyle ifade edilecek olunursa; devletin bu rolü, alanın dışsal güçleri tarafından şekillendirilen yapıların bir örneğidir. Yani, devletin koyduğu kurallar ve yasalar, mali müşavirlerin nasıl çalışacağını belirleyen dışsal (dışarıdan gelen) güçlerdir. Diğer önemli aktörler, mesleki örgütler (TÜRMOB ve bağlı odalar) ve derneklerdir. Bu örgütler, meslek mensuplarının profesyonel kimliklerini ve uygulamalarını koruma ve geliştirme amacı güder. Mesleki örgütler, eğitim ve sertifikasyon süreçlerini yönetir, meslek içi eğitim programları düzenler ve üyelerinin mesleki etik standartlarına uygun davranmasını sağlar. Bu örgütler, meslek alanı içinde bir tür içsel düzenleyici güç olarak işlev görür. Özetle meslek alanı, dışsal güçler ve içsel güçler tarafından şekillendirilmektedir.

Mali müşavirlik meslek alanı, diğer tüm mesleklerde olduğu gibi, kendine özgü bir dizi sorunla karşı karşıyadır. Bu mesleği icra eden bireyler, kariyerleri boyunca çeşitli ve yıpratıcı problemlerle mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu sorunların çözüme kavuşturulabilmesi için meslek örgütleri, mesleki platformlar, ilgili kurum ve kuruluşlar, bilim insanları ve meslek mensupları yoğun çaba sarf etmektedir. Karşılaşılan problemler bu aktörler tarafından tespit edilip dile getirilirken bazılarında kalıcı bazılarında ise geçici çözümler üretilebilmiştir. Ancak hala çözüme kavuşturulması beklenen birçok probleme ek olarak güncel mesleki uygulamaların da getirdiği yeni sorunlar mesleğin icrasını oldukça karmaşık bir hale getirmektedir. Muhasebe meslek mensuplarının karşılaştıkları sorunları çeşitli yönlerden incelendiği ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin detaylı bir şekilde ele alındığı birçok bilimsel araştırma bulunmaktadır. İlgili literatürde, meslek mensupları arasındaki haksız rekabet ve gelir dağılımındaki bozukluk başta olmak üzere, hizmet bedelinin tahsil edilememesi, vergi kanunları ve uygulamalarında yaşanan sürekli değişiklik, müşterinin kanun dışı istekleri, e-dönüşüm uygulamalarının

getirdiği sistem sorunları gibi başlıklar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, örgütsel birlikteliğin sağlanamaması, siyasi bölünmüşlük, eğitim ve denetim faaliyetlerinin eksikliği gibi sorunlar da meslek mensuplarının karşılaştığı diğer önemli problemlerdir (Aratoğlu ve Kılıç, 2021: 41-44; Gümüş ve Karaca, 2024: 100; Terzi, 2015: 210; Arslan, 2022: 9; Gülçin, 2018: 670; Aslanoğlu vd., 2021: 1154).

Muhasebe meslek alanı son yıllarda çok hızlı bir e-dönüşüm süreci geçirmektedir. Yıllarca süregelen yapısal problemler ve yeni dijital çağın getirdiği uygulamalar mesleğin geleceği ile ilgili belirsizlikler yaratmaktadır (Gülçin, 2018: 678-680). Ayrıca, mali müşavirlik meslek alanına girişler uzun süreli, zor ve oldukça maliyetlidir (Özdemir, 2019: 389; Demir ve İtik, 2021: 107; Yazarkan ve Yılmaz, 2016: 299). Buna rağmen, 2023 döneminde staj başlatmak için dosya başvurusu yapan kişi sayısı 47.845; aktif meslek stajı devam eden kişi sayısı 18.224; mali müşavirlik yeterlilik sınavına giren kişi sayısı 11.586'dır. Ek olarak, yeterlilik sınavından başarılı olarak SMMM unvanı ile faaliyete başlayan kişi sayısı yıllık ortalama yüzde 3 oranında artmaktadır (TÜRMOB, 2023: 8). Nişancı ve İşkara (2018) tarafından yapılan bir araştırmada, mali müşavir olarak görev yapan meslek mensuplarının mesleği tercih etmelerini etkileyen faktörler incelenmiştir. Sonuç olarak, anne baba yönlendirmesi, okul arkadaşları ve öğretmenlerin etkisi, rol model olarak bir meslek mensubu bulunması, gelirin iyi olması, baba mesleği olması, bağımsız çalışma fırsatı sunması ve şans/kader/tesadüf faktörlerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Literatürde yer alan benzer çalışmaların sonuçlarının da bu sonuçlara paralel olduğunu söylemek mümkündür (Akyüz, 2018: 325; Gökgez ve Zeytin, 2012: 76). Bu konu, Bourdieu'nün habitus ve sermaye kavramları çerçevesinde ele alındığında, anne baba yönlendirmesi ve okul arkadaşları ile öğretmenlerin etkisi, bireylerin çocukluk döneminden itibaren içselleştirdikleri habitusun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Habitus, bireylerin sosyal çevreleri ve kültürel deneyimlerinden türetilmiş içsel eğilimler ve davranış kalıplarını ifade eder ve bu yapı, meslek seçimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Ayrıca, baba mesleği ve rol model olarak bir meslek mensubunun varlığı, bireylerin sosyal sermaye düzeyini gösterir; sosyal sermaye, bireyin sosyal ilişkiler ağı ve bu ağdan elde edilen bilgi ve destekleri kapsamaktadır (Bourdieu, 1986). Baba mesleği, aynı zamanda bireyin mesleğe dair bilgi ve değerleri aile ortamında edinmesini sağlar, bu durum ise kültürel sermaye ile doğrudan ilişkilidir. Beklenen gelir düzeyinin yüksekliği ve bağımsız çalışma fırsatlarının mevcut olması, ekonomik sermaye ile bağlantılıdır ve bireylerin ekonomik çıkarlarını maksimize etme eğilimlerini göstermektedir. Şans, kader ve tesadüf gibi faktörler ise meslek seçimlerinde öngörülemezlik ve belirsizliklerin rol oynadığını ortaya koyar, dolayısıyla stratejik tercihler dışında bazı faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir.

Bourdieu'nün Sosyo Alan Teorisi-oyun teorisine-göre, bir oyunu oynanmaya değer kılan şey, bireylerin belirli bir alanda sahip oldukları sermayeyi artırma ve meşru bir şekilde kullanma arzudur. Temelinde, bireylerin oyuna kattıkları anlam ve oyunun sonucunda elde edilecek ödüller yatar. Tüm oyunlar, bireyler için aynı önem derecesine sahip değildir. Örneğin (Demirtaş, 2021: 14-15):

“Bir filozofu, bir coğrafyacının uğrunda mücadele verdiği şeylerin peşinden koşturamazsınız ya da bir yazarın edebiyat dünyasında hedeflediği ödüller, bir siyasetçinin istediği ödüllerden önemli ölçüde farklıdır. Üniversitede öğretim üyesi olmak istiyorsak, etkili bir şekilde kelime kullanmayı ve hızlı düşünme becerilerini geliştirmeliyiz. Akademik alan bizim için değerli olduğundan, yani bu alandaki ödüller (örneğin maaş, kariyer tatmini, araştırma ödülleri veya topluma katkı sağlama inancı) önemli olduğu için bu oyunu en iyi şekilde oynamaya gayret ederiz. Bu durumda ekonomik sermayenin etkisi ise sınırlıdır.”

Her oyuncu oyunda kullanmak üzere elinde bazı kozlar bulundurur. Oyuna göre değişen bu kozlar alandaki farklı sermaye biçimlerine tekabül eder. Nasıl ki kozların gücü oyuna göre değişiyorsa, sermaye biçimlerinin etkisi de alandan alana değişmektedir (Özkan ve Kök, 2019: 1133). Akademik alanda bir öğretim üyesi olarak üniversitede görev alabilmek için belirli bir kültürel sermayeye sahip olmak gerekir. Örneğin; üniversite mezunu olma şartı vardır. Çalışmaya başladıktan sonra ise amaç mevcut kültürel sermaye düzeyinin daha da geliştirilmesi olmaktadır. Bourdieu, alanı, kendi iç düzenlemelerine sahip olan ve sürekli çatışma ve rekabetin yaşandığı bir ortam olarak tanımlar (Demirtaş, 2021: 14). Oyuncular, alanın kurallarını ve normlarını kendi istekleri doğrultusunda

şekillendirmeye çalışabilirler. Akademik alanda profesör pozisyonuna sahip olduğunda, oyunun kurallarını değiştirme kapasitesi de artar. Alan içinde mevcut sermaye miktarı, kuralları belirleme yeteneğini de artırır. Dolayısıyla, alandaki sermaye, güç sağlar ve bu sermaye, alanda etkin bir şekilde mücadele etmeyi kolaylaştırır.

Mali müşavirlik meslek alanında faaliyet gösteren ruhsatlı meslek mensupları ile alana girmek ve alanda kalıcı bir aktör olmak isteyen aday meslek mensupları sahip oldukları habitus ve sermayeleri ölçeğinde oyunun oynanmaya değer olduğunu kabul etmişlerdir. O halde, mali müşavir olmak ve alanda kalıcı bir yer edinmek için belirli beceri ve niteliklerin geliştirilmesi gerekmektedir. İlk olarak, mali ve finansal bilgiye sahip olmak esastır; bu, hesaplama, raporlama ve finansal analiz yapabilme yeteneğini içerir ve finansal verilerin doğru bir şekilde yorumlanması ve yönetilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca, vergi yasaları, mali düzenlemeler ve yasal gereklilikler hakkında kapsamlı bilgi edinilmelidir, zira bu bilgi müşterilere doğru ve etkili tavsiyelerde bulunabilmek için temel gerekliliklerden biridir. Finansal belgelerdeki küçük hataların büyük sonuçlara yol açabileceği göz önüne alındığında, yüksek düzeyde dikkat ve detaycılığın geliştirilmesi önemlidir. Ayrıca, karmaşık mali bilgilerin açık ve anlaşılır bir şekilde raporlanması ve müşterilerle etkili iletişim kurulması, mali müşavirlik alanında gerekli diğer beceriler arasında yer alır. Mali müşavirlik alanındaki ödüller, örneğin yüksek gelir, profesyonel tanınma veya başarılı bir kariyer, bu mesleğin önemini ve bu alandaki gelişim gerekliliklerini belirler. Bu bağlamda, ekonomik sermaye etkili bir faktör olabilir, ancak öncelikli odak, mali müşavirlik mesleğinde gerekli bilgi ve yeteneklerin kazanılmasıdır. Yani, yüksek bir kültürel sermaye düzeyinin elde edilmesidir.

Bourdieu'ya göre, her toplumsal alan, kendine özgü sermaye türlerinin ve bu sermayelerin dağılımına dayanan güç ilişkilerinin belirlediği bir savaş alanıdır. Bir alanın yapısı, aktörler arasındaki güç ilişkilerinden meydana gelir. Alandaki mücadelelerin nedeni ve amacı, alanda itibarlı bir otorite, güç ve yetki elde etmek için meşru ve yasal bir şiddet tekeline sahip olmaktır. Temelde bu mücadeleler, şiddetin kontrolünün ve alana özgü otoritenin, gücün, iktidarın ve yetkinin korunması veya zayıflatılmasıyla ilgilidir (Demirtaş, 2021: 14). Bourdieu, insanların bu tahakküm ilişkilerini fark etmelerini ve bu ilişkilerden kurtulmak için mücadele etmelerini teşvik eder. Sembolik şiddetin fark edilmesi, bireylerin özgürleşmesi ve toplumsal yapının daha adil bir hale gelmesi için bir ilk adımdır.

Meslek alanındaki hiyerarşik yapı ve güç ilişkileri, özellikle deneyimli mali müşavirler ile aday mali müşavirler arasındaki etkileşimde belirgin hale gelmektedir. Bu bağlamda, aday mali müşavirlerin staj sürecinde karşılaştıkları olumsuz durumlar, meslek içi tahakküm ilişkilerinin potansiyel bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Staj sürecinde adayların düşük ücretler karşılığında çalışmalarını, nitelikli bilginin saklanması, yoğun ve çoğu zaman meslekle ilgisi olmayan görevleri üstlenmeleri, onların mesleki gelişimlerine (kültürel sermaye düzeylerinin artmasına) ket vurabilir ve meslek içinde bir tür sembolik şiddet biçimini alabilir. Bu durum, adayların mesleğe giriş sürecinde kendilerini sürekli olarak daha güçlü ve deneyimli meslek mensuplarına bağımlı hissetmelerine yol açabilir. Bourdieu'nün belirttiği gibi, tahakküm altında olan bireyler, bu durumu doğal bir düzen olarak kabul edebilir ve hatta bu hiyerarşiyi içselleştirerek, tahakküm edenlere karşı gizli bir hayranlık geliştirebilir. Bu tür bir içselleştirme, meslek içindeki adaletsizliklerin görünmez hale gelmesine ve sistemin kendini yeniden üretmesine olanak tanır.

Deneyimli mali müşavirler arasındaki ilişkilerde de benzer güç dinamikleri gözlemlenebilir. Örneğin, "üstat" kelimesi, özellikle meslek alanlarında kıdemli veya saygı duyulan bir kişiyi ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Ancak bu tür unvanlar, Pierre Bourdieu'nün kavramsal çerçevesi içinde düşünüldüğünde, bir tür sembolik tahakküm veya güç ilişkisi doğurabilir. Bourdieu'ye göre, dil, toplumsal alandaki güç ilişkilerinin bir yansımasıdır ve "üstat" gibi unvanlar, bireyler arasında hiyerarşik bir yapı kurarak bir tür sembolik sermaye işlevi görür. Bu tür unvanlar, meslek içinde bilgiye, deneyime veya otoriteye dayalı bir üstünlük kurma amacı taşıyabilir. Dolayısıyla, bu kelimenin kullanımı, meslek içindeki bireyler arasında bir tür tahakküm yaratabilir ve bu, Bourdieu'nün tahakküm kavramı bağlamında sembolik şiddet olarak da değerlendirilebilir (Bourdieu, 1982: 28-34).

Bir meslek mensubunun TÜRMOB ve bağlı odalarda yönetici pozisyonuna gelmesi, ona meslek içi politikaları ve düzenlemeleri etkileme gücü verir. Bu da kişiye güçlü bir sembolik sermaye sunar. Bireylerin uzun süre yönetici pozisyonunda bulunması, meslek içindeki statü farklılıklarının kalıcı hale gelmesine neden olabilir. Bununla birlikte TÜRMOB yönetiminde yeminli mali müşavirlerin ağırlıklı olarak bulunması, mali müşavirlerin çıkarlarının yeterince temsil edilmemesi riskini doğurabilir. Bu durum, bir meslek grubunun diğeri üzerindeki tahakkümünü güçlendiren ve meşrulaştıran bir yapı oluşturabilir ve meslek içi hiyerarşinin daha da pekişmesine yol açabilir. Bu tür bir yapı, meslek içinde güç dengesizliklerini artırabilir.

SONUÇ

Bu çalışma, Bourdieu sosyolojisinde yer alan anahtar kavramlardan yararlanılarak mali müşavirlik meslek alanının değerlendirilmesi ve Bourdieu perspektifinden bir bakış açısı sunmayı amaçlamıştır. Bourdieu'nün sermaye, habitus, alan ve sembolik şiddet kavramları; mali müşavirlik mesleğinin teknik bir uzmanlık alanı olmasının ötesinde meslek alanında önemli bir aktör olabilmek için bireylerin sahip olmaları gereken temel gereksinimlerin neler olabileceği, bireylerin meslek içindeki pozisyonlarının ve güç ilişkilerinin nasıl belirlendiğini ortaya koymaktadır. Mali müşavirlik meslek alanı, belirli bir bilgi, beceri ve etik anlayışını gerektiren, toplum içinde itibara sahip bir alan olarak tanımlanabilir. Bu meslek dalında ekonomik sermayenin yanı sıra sosyal ve kültürel sermayenin de meslek içi başarı ve statü kazanma süreçleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Gelişmiş sosyal ve kültürel sermaye bir yandan meslek mensuplarının meslek içindeki rollerini ve statülerini şekillendirerek onların tanınmalarını ve değer görmelerini mümkün hale getirirken diğeri yandan sembolik sermayenin etkisiyle alan içinde itibarlı bir pozisyon elde etmelerini sağlamaktadır. Bu durum, meslek içindeki güç ilişkilerini belirlerken mesleğin iç dinamiklerinde belirli bir rekabet ve hiyerarşiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu rekabet ve hiyerarşi, alan içerisinde bir tahakküm ilişkisi doğurabilmektedir.

Mali müşavirlik mesleği toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle şekillenmektedir. Kadın mali müşavirlerin erkek meslektaşlarına göre daha az temsil edilmesi, meslek içindeki süreçlerde daha fazla engelle karşılaşmalarına yol açmaktadır. Bourdieu'nün sembolik şiddet kavramı ile ilişkili olan bu durum kadın meslek mensuplarının meslek içindeki güç ilişkilerinde ve toplumsal normlarda içselleştirilen cinsiyetçi önyargılar nedeniyle dezavantajlı duruma düşebildiklerini göstermektedir. Kadınların meslekteki varlıklarını sürdürebilmek için erkek egemen normlara uyum sağlama zorunluluğu, cinsiyetçi yapının yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, aday meslek mensupları veya mesleğe yeni başlayan mali müşavirlerin alan içinde kalıcı bir aktör olabilmeleri için gerekli olan kültürel sermaye düzeylerini artırabilmeleri gerekmektedir. Zorunlu staj programı aslında gerekli sermaye düzeyinin elde edilebilmesi için oldukça önemli bir aşamadır. Ancak, staj sürecinde adayların düşük ücretler karşılığında çalıştırılması, nitelikli bilginin saklanması, yoğun ve çoğu zaman meslekle ilgisi olmayan görevlerin verilmesi meslek alanı içinde bu bireylerin dezavantajlı duruma düşmelerine sebebiyet verebilmektedir. Meslek alanındaki tahakküm ilişkileri, mali müşavirlik mesleğinde güvensizlik ve yabancılaşma duygularını da beraberinde getirebilir. Meslek alanı içindeki alt-üst ilişkisi mesleki ilişkilerde samimiyeti engelleyen hiyerarşik bir yapı oluşturabilir. Bu durum, meslek içi işbirliği ve dayanışmanın zayıflamasına, bireylerin kendilerini alana ait hissetmelerine neden olabilir. Mesleki hiyerarşiyi tetikleyen tahakküm ilişkilerinin farkına varılması ve bu ilişkilere karşı önlemler alınması, meslek alanında daha adil ve verimli bir işleyişin sağlanması için büyük önem taşımaktadır.

Mali müşavirlik meslek alanını Bourdieu'nün kavramsal çerçevesinde ele alan ve genel bir bakış açısı sunmayı amaçlayan bu çalışma, bu amaç doğrultusunda muhasebe ve mali müşavirlik alanında ilk teorik çalışma olma özelliğine sahiptir ve şüphesiz tam bir analiz içermemektedir. Bu yönüyle bu çalışma, mali müşavirlik mesleği üzerine yapılan akademik tartışmalara önemli bir katkı sunmakta ve gelecekteki araştırmalar için değerli bir zemin oluşturmaktadır. Bourdieu kavramlarının, meslek alanında gerçekleştirilecek saha araştırmaları ile desteklenmesi alanın dinamik yapısını anlayabilmek ve aktarabilmek için oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, birden fazla meslek alanı benzer

bakış açısıyla incelenebilir, bu sayede farklı meslek alanlarındaki sermaye yapılarının mali müşavirlik alanından nasıl farklılaştığı ortaya konabilir.

Sonuç olarak, mali müşavirlik mesleği, sadece teknik bilgi ve beceri gerektiren bir alan olmaktan öte, mesleki güç ilişkileri, sermaye birikimleri ve cinsiyet normlarının etkisi altında şekillenen bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu meslek alanının daha adil ve eşitlikçi bir yapıya kavuşabilmesi için mevcut güç ilişkilerinin ve cinsiyetçi normların sorgulanması, meslek içi süreçlerin ve politikaların yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ağca, A. ve Yalçın, N. (2015). Muhasebe Mesleğinde Kadın Olmak Sorun Teşkil Eder Mi?. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24).

Akyüz, F., Yeşil, T. ve Ay, F. (2018), “Muhasebe Mesleği Seçiminde Etkili Olan Faktörlerin İncelenmesi: Uşak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Nisan Özel Sayı, 298-327.

Albiz, Ü. (2022). Habitusu, Kültürel ve Sembolik Sermayesiyle Eleştirmen-Yazar ve Çevirmen: Nurullah ATAÇ. *Erdem*. (82), 1-24.

Aratoğlu, Ü. T. ve Kılıç M. (2021). Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Zonguldak-Bartın-Karabük Örneği. *International Journal of Applied Economic and Finance Studies*, 6(2), 40-62

Arıkan, Y., ve Güvemli, B. (2013). Türkiye’de Muhasebe Mesleğinin Gelişimi ve İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası. *Muhasebe Ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (5), 33-67.

Arslan, İ. (2022). Muhasebe Mesleğinin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Erciyes Akademi*, 36(1), 1-18

Aslanoğlu, S., Çakmak, N. ve Baran, E. (2021). Muhasebe Meslek Mensuplarının Mükellef Sayılarına Kota Getirilmesine İlişkin Bir Araştırma: Ankara İli Örneği. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 14(3), 1133-1161.

Aydın, Ö. (2014). *Pierre Bourdieu Düşünümselliğinde Devlet ve Simgesel Şiddet*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Balkan, T. ve Özsöz, C. (2023). Bourdieu Kavramlarıyla Askerî Alanı Okumak. *Sdü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, 99-116.

Bourdieu, P. (1982). *Language and Symbolic Power*. Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. (pp. 241-258). Greenwood.

Bourdieu, P. (1987). What Makes A Social Class? On The Theoretical And Practical Existence Of Groups. *Berkeley Journal Of Sociology*, 32, 1-17.

Bourdieu, P.,-Wacquant, Loic J. D. (1992), *An Invitation to Reflexive Sociology*, Polity Press, Chicago.

Bourdieu, P. (2010), “*Sermaye Biçimleri*”, Derleyenler: M. M. Şahin ve A. Z. Ünal, Sosyal Sermaye, Değişim, İstanbul, s. 45-75.

Bourdieu, P. (2014). “*Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar*”, Cogito: Pierre Bourdieu, (Çev: Nazlı Ökten), 76: 192-203.

- Bourdieu, P. (2015a). *Pratik Nedenler / Eylem Kuramı Üzerine*. Hil Yayınları, İstanbul
- Bourdieu, P. (2015b), *Eril Tahakküm*, Çev., Bediz Yılmaz, Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- Bourdieu, P. (2016). *Seçilmiş Metinler*. (Çev. Levent Ünsaldı). Heretik Yayıncılık, Ankara
- Brubaker, Rogers (1985). “*Rethinking Classical Theory: The Sociological Vision Of Pierre Bourdieu*”.
- Calhoun, C., (2014), *.Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları: Ocak ve Zanaat*”. Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan (der.) içinde, Çev., Güney Çeğin, İstanbul: İletişim.
- Can, B. (2020). *Pierre Bourdieu: Pratik Kuramı ve Dinsel Alan*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- Çetin, A. A. (2019). *Muhasebe Mesleğinde Kadın Kadının İş Yaşamı ve Etik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demir, M., ve Mazman İtik, Ü. (2021). Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Mesleğinde, Staja Giriş ve Yeterlilik Sınavlarına Yönelik Değerlendirme: Sivas İlinde Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 91-112.
- Demirtaş, M. (2021). Karşı Ateşlerin Alevleri: Pierre Bourdieu’yu Politik Direniş Fikriyle Düşünmek. *Arete Politik Felsefe Dergisi*, 1(2), 7-30.
- Dursun, O. (2018). Toplum Pierre Bourdieu ile Düşünmek. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 68-123.
- Ercan, M. (2023). Sosyal Sermaye ve İnovasyon: Oecd Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(1), 280-291.
- Evirgen, D. (2023). *Dizi Sektöründe Özerklik Sorunu: Bourdieu’cu Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Field, J. (2006). *Sosyal Sermaye*. (Çev: Bahar Bilgen, Bayram Şen) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gökgöz, A. ve Zeytin, M. (2012). Muhasebe Mesleğinin Seçilmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Yalova ve Bilecik İlleri Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (8), 67-85.
- Gülçin, K. (2018). Muhasebe Mesleğinin Gelişimi ve Meslek Mensuplarının Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(58), 669-682
- Gümüş, A. ve Karaca, H. (2024). Muhasebe Meslek Mensuplarının Sorunları ve Beklentileri: Malatya İlinde Nitel Bir Çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 99-116.
- Güvemli, O. 2001. *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi: Cumhuriyet Dönemi*. İstanbul: Avcıol Basım ve Yayıncılık.
- İnce, G. B. (2019). Bourdieu Sosyolojisi Bağlamında Bir Alt-Alan Olarak Yerel Basın: İzmir Örneği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (31), 35-65.
- Jourdain, S. and Naulin, A. (2011). *Pierre Bourdieu’nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (Çev.: Öykü Elitez), İstanbul: İletişim Yay.
- Kaplan M. ve Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *HABITUS Toplum Bilim Dergisi*, Sayı 1, 23-38.

Karcı, S. ve Karakoç, M. (2023). Hegemonik Erkeklik Bağlamında Erkek Mali Müşavirlerin Gündelik Hayat Pratikleri: Uşak İli Örneği. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 10(3), 1778-1807.

Kay, A. and Pearce, J. (2003), *Soziales Kapital*. CBS Network Services Limited und Technologie-Netzwerk Berlin e.V., Berlin.

Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 85-101.

Kurtcebe, E. ve Utku, M. (2016). Türkiye Ekonomisinde Mali Müşavirlik Mesleği ve Mesleğe Giriş Süreci. *İzmir SMMMO Dayanışma Dergisi*, 89-99.

Lareau, Annette, Weininger, E. B., 2003, "Cultural Capital in Educational Research", *Theory and Society*, 32: 567-606.

Nişancı, Z. N. ve İşkara, M. (2018). Mali Müşavirlik Mesleğini Tercih Etkili Faktörler: İzmir İli Örneği. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 1(2), 136-147.

Özdemir, M. (2019). Muhasebe Meslek Adaylarının (Stajyer) Sorunları ve Beklentileri: Giresun Özelinde Bir Araştırma. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 377-390.

Özdemir, M. (2020). Bourdieu Perspektifinden Sınıfsal İlişkileri Okumak: Youtuberların Simgesel Şiddetin Üretimine Etkisi. *Intermedia International E-Journal*, 7(13), 299-316.

Özkan S. ve Kök, S. (2019). Sınıf Teorilerinde İki Ana Yol Bir Kavşak: Sınıfı Karl Marx, Max Weber ve Pierre Bourdieu ile Okumak. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(21), 1123-1138.

Özkara, B. ve Özcan, K. (2004). Bir Kurumsal Alanın Doğuşu ve Evrimi: Türkiye'de Muhasebenin Meslekleşme Süreci. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 197 - 230.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzeri. *Liberal Düşünce*, Sayı, 61-62, 121-141.

Sağkan, S. A. (2020). Avukatlığın Oyun Teorisi. *Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı*. 451-482.

Swartz, D. (1997), *Culture and Power, The Sociology of Pierre Bourdieu*. The University of Chicago.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. Çev. Elçin Gen, İstanbul: İletişim Yayınları

Susen, S. and Turner, S. B. (2019). *Pierre Bourdieu'nün Mirası Eleştirel Söylemler*. Phoenix Yayınevi. Ankara.

Terzi, A. (2015). Muhasebe Meslek Mensuplarının Meslekleri ile İlgili Beklentilerine, Sorunlarına ve Algılarına Yönelik Bir Araştırma: Rize Örneği. *Ardahan Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 193-212.

Timur, T. (2006). *Marksizm, İnsan ve Toplum Balibar, Seve, Althusser, Bourdieu*, İstanbul, Yordam Kitap.

TÜRMOB, 2019. 2018 Yılı Çalışma Dönemine Bakış. (<https://turmob.org.tr/>), (Erişim Tarihi: 01.07.2024)

TÜRMOB, 2023. 2022 Yılı Çalışma Dönemine Bakış. (<https://turmob.org.tr/>), (Erişim Tarihi: 01.07.2024)

TÜRMOB, 2024. İstatistikler. (<https://www.turmob.org.tr/istatistikler>), (Erişim Tarihi: 06.11.2024).

Topçu, G. (2023). *İşletmelerde Sembolik (Simgesel) Şiddetin Ölçülmesine Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Uçar, E. (2016). Sosyal Sermaye Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 19-40.

Yanıklar, C. (2010). Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nun Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış. *Sosyoloji Dergisi*, (22), 121-138.

Yazarkan, H. ve Yılmaz, Z. (2016). Muhasebe Stajyerlerinin Staj Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Beklentileri: TR90 Bölgesinde Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(2).

Zucker, L. (1987). Institutional Theories of Organization. *Annual Reviews of Sociology*, 13: 443-464.